

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Вася Николова Велинова

член на научно жури по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по проф. направление 2.1.Филология, научна специалност „Българска литература“, обявен в ДВ бр. 78 от 29.09.2017 г.

с единствен кандидат гл. ас. д-р Мая Йорданова Петрова - Танева

Гл. ас. д-р Мая Петрова-Танева е дългогодишен член на научно-изследователския екип на Института по българска литература към БАН, секция „Стара литература“ и научното ѝ и кариерно развитие са тясно свързани с тази институция. В конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ гл. ас. Петрова участва с една монография, 36 публикации на български и английски език, публикувани в специализирани научни издания у нас и в чужбина, както и в тематични сборници и сборници с материали от конгреси и конференции. Част от статиите са в реферирани и индексирани български и чужди периодични издания, няколко са в съавторство. Сред публикациите са представени предговор към научно издание, няколко персоналии и няколко представяния на научни издания – свидетелство за широките научни интереси на кандидатката.

Всеки, който следи научната продукция на гл. ас. Мая Петроваа, познава както научните ѝ интереси, така и прецизната ѝ и задълбочена работа над научните проблеми, с които я сблъсква практиката. Кандидатката е възпитаник на Класическата гимназия, има висше историческо образование, но е специализирала в областта на теория и история на литературата и палеославистиката, което оформя възможностите ѝ да използва комплексна научна методология, разчитаща както на конкретни текстологични проучвания, така и на осмислянето на резултатите от тях в по-широк историко-културен контекст. Това прави разработките оригинални като методика и приноси като резултати. За кандидатката убедено може да се каже, че тя има своя избрана тема в научните изследвания и това е женската святост. На този

многогранен и извънредно интересен, все още недостатъчно проучен за старобългарската литература, проблем тя се посвещава още по време на работата си над дисертацията си, свързана с Бдинския сборник и му остава вярна и в по-нататъшните си публикации.

Представените в конкурса статии бележат развитието и съзряването на Мая Петрова като специалист литературовед, изследовател със собствен подход към избраната проблематика. Тя разширява и същевременно задълбочава аналитичните си разработки, посветени на култовете на жени-светици и ни представя завършени кратки или по-разширени студии в най-добрите традиции на съвременната литературна агиология. Работите на гл. ас. Мая Петрова, в които се представят култовете на св. Ефросина Александрийска, св. Теодора Александрийска, св. Пелагия от Тарс, св. Марина, Мария Египтянка, св. Таисия и св. Мария, племенница на Авраам, св. Петка, както и на царица Теофана, оформят внушителен корпус от агиоложки проучвания на текстовете, обслужващи църковното почитание на тези персонажи. Авторката има изработен комплексен подход към представянето на феномена – задълбочено текстологично проучване на гръцката традиция, детайлна съпоставка на гръцките и славянски преводи, системно и задълбочено проучване на славянските текстове с цел разграничаване на отделните редакции, идентификация на точните гръцки образци, послужили за преводите, когато това е възможно и хипотези за време и място на извършване на самия превод. Така тя представя сложната традиция на текстовете, свързани със св. Петка Римлянка, които ни отвеждат на границата между каноничното и апокрифното, предлага мотивирано становище за преславския произход на превода на житията на св. Ефросина александрийска и св. Пелагия от Тарс, въвежда в научно обращение нов източник на сборника от 1076 г. – житието на св. Теодора Александрийска. Приносни моменти са отбелязани и чрез публикуването на редица неизвестни за науката текстове – житието на императрица Теофана от дякон Николай, житието на св. Теодора Александрийска и др. В тях проличава отличната лингвистична подготовка на кандидатката и умението и да интерпретира задълбочено езиковите факти.

Лингвистичните анализи във всичките им модификации не са самоцел за Мая Петрова, а надежден инструмент за изследването на историята на текстовете, често пъти сложна и недобре документирана в преписите.

Галерията от жени-свещици, представена от гл. ас. Мая Петрова разкрива типологията на женската святост. Авторката не само регистрира различните модификации на образа на жената-свещица, но и очертава с присъщата ѝ прецизност своеобразния профил на женската святост – отшелнички, мъченици, царствени особи, блудници, дори митологични персонажи, моделирани на фолклорно ниво, какъвто е случаят със света Марина. Позволявам си да припомня публикуваната преди няколко години (2015 г.) книга на френския историк Ги Бещел, озаглавена „Четири жени на бог: блудницата, вещицата, свещицата и наивницата“, в която авторът проследява развитието на греховния образ на Ева и неговите пермутации в средновековна западна Европа, свързани предимно с негативните конотации в женските образи, а оттам – и със системното подценяване и подчиняване на жената в едни добре подреден „мъжки“ свят. Когато човек чете внимателно студиите на гл. ас. Мая Петрова, посветени на жените свещици, а и на женската святост, отразена в Бдинския сборник, сякаш вижда една по-различна перспектива към греховността и светостта на жената. В литературното пространство, отредено за жените-свещици, добродетелта и покаянието са особени инструменти на индивидуалното спасение, достъпни до всеки искрено вярващ и поради това както цариците, така и блудниците намират своето място в светителския сонм. Без да формулира целенасочени внушения в тази посока, само чрез аналитичното представяне на подобни интересни типажки (част от житията, анализирани и публикувани от М. Петрова, са от до-метафрастов тип), авторката е подредила пъзела на една по-широка културно-историческа панорама, в която се откроява различното отношение към жената в православния свят, в сравнение със западноевропейските традиции. И това е определено неин собствен значителен принос в литературната ни медиевистика.

Тези изводи се налагат от само себе и при внимателния прочит на няколко публикации, посветени на т.нар. женски сборници. В тях гл. ас. М. Петрова прави

интересни теоретични обобщения, представяйки мястото им в дворцовата и манастирска култура на Византия и респ. – в България. Тези обобщени наблюдения са много важни и изводите – особено ценни за разбирането на някои особености на православната култура. Не можем да не отбележим и интереса на авторката към някои различни по своя жанр текстове – описанията на светите места, с акцент отново върху топографията на женското начало, както и към нови, неизвестни преписи на тези творби, каквато е публикацията ѝ посветена на нов препис на описанието на Йерусалим от Константин Костенечки в сборник № 49 от манастира Николаец.

Не може да отменим също така една много интересна и важна студия на М. Петрова, свързана с предатирането на Бдинския сборник. На базата на работа с ръкописа на място и след детайлен кодикологичен, палеографски и лингвистичен анализ, авторката убедително показва, че ръкописът от Гент е копие на оригиналния сборник, поръчан от царица Ана, което е направено в началото на XV в., т.е. около 50 години след възникването на оригинала. За широтата на научните интереси на кандидатката в конкурса свидетелстват и работите ѝ, посветени на втория превод на хрониката на Героги Амартол, които са свързани със събирането и проучването на преписите, въвеждането на неизвестни такива в научно обращение (ръкопис III.22 от библиотеката на св. Синод в Букурещ от третата четвърт на XV в.), както и прецизиране на информацията за вече обнародваните (напр. студията, посветена на ръкопис № 321 от сбирката на Букурещката АН, съдържащ не препис на Амартол, а на хрониката на Йоан Зонара).

Иновативна методология и приносни моменти откриваме и в представената в конкурса монография със заглавие „Помощницата на царете – св. императрица Теофана“. В нея авторката най-пълно представя комплексната си методология за проучването и интерпретирането на фактите около един култ на жена-светица. В монографията са събрани както историческите сведения за византийската императрица, първата съпруга на Лъв VI Мъдри (866-912), така и всички литературни факти, свързани с формирането на агиографската традиция след смъртта ѝ. Проследени са гръцките творби и техните славянски преводи – проложни четива в

Простия и стишния пролози, Слово за светицата в Бдинския сборник, житие от дякон Николай. Авторката е събрала преписите на творбите, извършен е значителен по своя обем анализ на връзките между тях, на техниките на превода, за да се очертае и славянската текстова традиция. Представени са и оригиналните творби – служба и параклис, дело на патриарх Евтимий. На фона на този богато документиран откъм литературни текстове култ, авторката показва процесите на неговото усвояване от Византия, осмислянето му като царски и защитен култ на българските владетели и по-късното му разпространение в балканското културно пространство. *„Освен за Византия, култът към св. имп. Теофана се оказва много важен и за литературната и културната история на православните славянски народи на Балканите през Късното средновековие. Водещи в установяването и разпространението му не са църковно-уставните причини, тъй като възпоменанието на светицата не се предвижда според новоналожилите се Йерусалимски типик, а честването ѝ отсъства от църковните календари. Първопричина за голямото значение на култа в България и Сърбия в през втората половина на XIV и XV в. са обстоятелства с културно-исторически характер и най-вече наличието там на част от нейните мощи. Така, през разглеждания период мощите на св. Теофана се превръщат в едно от най-ценните съкровища на поне четири балкански столици – Константинопол, Търново, Видин и Белград. Трябва да се подчертае, че култът на светицата сред южните славяни се развива паралелно с почитането ѝ в Константинопол, но поетапно в отделните техни държавни центрове – след като замира в Търново, той се пренася във Видин, и чак след като заглъхва и там, намира изява в Белград.“* Позволих си този по-дълъг цитат от монография на М. Петрова, защото той синтезирано и точно илюстрира важните изводи на авторката относно пътищата и средствата на формирането на едни общи за балканските славяни културни стереотипи, свързани с поддържането на историческата памет и връзката с византийската империя. Посочените от Петрова свидетелства за късното реактуализиране на култа през XVII и XVIII в. чрез съчинението на Агапий Ландос и чрез иконографски модели, само потвърждава това наблюдение и показва колко

важни са анализите на литературните факти за обяснението на някои продължителни и сложни процеси на етногенезиса в православната култура на Балканите.

Приложената справка за цитиранията показва, че трудовете на гл.ас. Мая Петрова- Танева са добре познати и у нас, и зад граница. Избраните от нея научни проблеми и постигнатите при разрешаването им резултати са оценени от редица утвърдени специалисти не само в областта на българската средновековна литература, но и в областта на литературата на Византия. Работата на гл. ас. Мая Петрова в редколегията на авторитетното списание „Старобългарска литература“ я представя като учен- медиевист и литературовед с изграден собствен научен стил, прецизен при подбора на материалите, критичен и взискателен, което допринася и за нивото на самото списание.

Като имам предвид безспорните научни приноси на кандидатката в конкурса, нейния научен опит и представената за конкурса документация, предлагам на уважаемото научно жури убедено да гласува за избирането на гл. ас. д-р Мая Метрова-Танева за академичната длъжност „**доцент**“.

Проф. дфн Вася Велинова

5.2.2018 г.

София